

ŽIVLJENJE IN SVET

TEDENSKA REVIIJA — PRILOGA PONEDELJSKEGA JUTRA

ŠT. 15. V LJUBLJANI, 10. OKTOBRA 1936.

KNJIGA 20

W. GEISSLER

TEŽKO BREME (lesorez)

GRADBENI KAMNI SVETA

Klasični elementi »ogenj, voda, zrak, zemlja« niso kemični elementi v modernem smislu besede. Elemente ali prvine imenujemo dandanes kovine in poleg njih mnogo drugih snovi, kakor žveplo, fosfor, kisik, vodik itd., ki se v kemikovi retorti ne dajo razčleniti v sestavine. V zadnjih desetletjih so odkrili mnogo prvin, imamo jih danes že kup tucatov. Vsak element ima svoje najmanjše količine, tako zvalne atome. Liter kisika vsebuje pri tlaku 1 atm približno 60.000 trilijonov atomov. Trilijon je število, ki ga moremo napisati z 18 ničlami ... Atom kisika tehtja komaj eno šestdeset tisoč trilijontinko grama. Atom danes ne velja več kakor v Aristotelovih časih za miselno konstrukcijo, temveč ga je mogoče z delovnimi metodami stroge znanosti in z modernimi tehničnimi pripomočki objeti posamez. Učinki poedin-
nih atomov se dajo pokazati vidno in slišno in to pred celo dvorano gledalcev in poslušalcev. Noben kemik in fizik ne dvomi več o resničnost bivanja teh gradbenih kamnov vse snovi.

Dolgo časa so smatrali atome za zadnje in nedeljive tvorbe snovi. Beseda »atom« izvira iz grščine in pomeni »nedeljivo«. Leta 1810. je postavil angleški zdravnik Prout za tiste čase nad vse drzno teorijo, da je vodikov atom kot najlažji med vsemi temeljni delček vse snovi, vsi drugi atomi sestojijo iz njega. Dejstvo, da imajo mnogi izmed atomov, ki so jih tedaj poznali, težo, ki je v celoštevilčnem mnogokratnem razmerju do vodikovega atoma, je to teorijo podpiralo. Toda posplošitev te Proutove domneve je kmalu naletela na težave in stvar je zaspala. Šele novejši izsledki in eksperimenti, posebno Astonove raziskave, so Proutovo podmeno znova ožvile, čeprav v nekoliko spremenjeni obliki. Danes vemo za gotovo, da so atomi, čeprav zopravljajo kemičnim napadom kot zaključene celote, sestavljeni. Prati temelja vseh atomov in s tem snovi sta oba električna atoma, negativni elektron in pozitivni proton. Ker ima proton skoraj isto maso kakor vodikov atom in ker ima elektron neznansko majhno maso, tako da nasproti protonu naravnost izginita, se moderno naziranje precej krije z Proutovim naziranjem. Dež-

na kaplja, demant, klorov plin niso torej nič drugega nego naboji elektrike. Od kod pa vse raznovrstne lastnosti, če sestojijo vse snovi iz iste prasnovi?

Rešitev te uganke se imenuje skupinska sektava. Z mnogimi primeri bi bilo mogoče pojasniti, da nastajajo s smiselno prostorno postavo dveh elementov v splošnem pomenu te besede poljubne komplicirane tvorbe. Skladatelj potrebuje le dveh znakov, ravne črte in znaka za note, da spravi bogastvo svojih glasbenih domislic na papir. Podobno je z Morseevim brzojavnim sistemom: tudi tu sta dve prvini, pika in črta, ki z njima lahko v primerni menjavi sestavljamo črke, besede in cela besedila.

Kakor se note družijo v melodije in Morseevim znaki v pomembne besede, tako nastajajo iz elektronov in protonov atomi. En proton in en elektron se združita v vodikov atom, komplicirane sestave in menjave električnih pradelcev ustvarjajo druge atome. Ti se sestavljajo v molekule in te spet v organizme. Vse vesoljstvo je ena sama simfonija iz elektronov in protonov.

Znanost je storila ogromno delo, ko je spoznala, da je vsa snov mozaik iz dveh gradbenih kamnov. Kemija in fizika sta postali po tem odkritju enotna znanost. Danes brez nadaljnjega razumemo na tej podlagi tudi dogajanja pri drobivju in gradnji atomov. Drobivji ali razbijati atome, pomeni vzeti enega ali nekoliko kamenčkov iz mozaika, odstraniti nekoliko protonov in elektronov. Atome graditi pomeni dodati nekoliko kamenčkov, povečati mozaik. Razpad atomov je spontano odletavanje poedinih kamenčkov iz atomskega mozaika. Čudovite lastnosti in zdravilnost radija temeljijo na takšnem odletavanju poedinih kamenčkov.

Današnja tehnika pa omogoča fizikom, da lahko tudi umetno »postavljajo« kamenčke v neko atomsko zgradbo ali pa da jih jemljejo iz nje. To se pravi, da imajo v rokah možnost do spreminjevanja elementov. Doslej se je seveda posrečilo to le v nekaterih primerih, za poedine atome ali majhne atomske množine. Tako je uspelo fizikom spreminjati aluminij v silicij in dušik v kisik. Čeprav je stari problem alkimistov na ta način v načelu rešen,

smo pa še daleč od tega, da bi živo srebro ali kakšno drugo prvino spreminjali v zlato. Čeprav bi to uspelo, bi bilo takšno proizvajanje »plemenite« kovine zelo nerentabilno. Da bi samo 27

gramov aluminija spremenili v silicij, je na pr. potrebna energija, ki jo proizvajajo vse elektrarne na svetu v eni sekundi. Tu se pa da izračunati, koliko stane takšen poskus. r. o.

SKRIVNOST NARAVE

ŽIVALI, KI ŽIVE PO LUNI

Med koralnimi čermi Južnega morja živi morski črv, ki se razmnožuje na nenavaden način: V določenih časih odvržeta oba spola tega črva zadnje konce teles in ti odvrženi zadki plavajo potem v ogromnih množinah po oceanu, kajti vsi odrasli črvi hkrati preživijo to proceduro. Domačini Polinezijci ta pojav prav dobro poznajo, pa love ob teh časih te črve v velikanskih količinah in se hranijo z njimi kakor z ribami. Polinezijci so bili tudi prvi, ki so opazili, da se pojavljajo roji teh črvov, katere imenujejo »palolo«, z največjo točnostjo v dnevih, ki se dajo nezmotljivo napovedati, namreč v septembru in oktobru, obe kratki pa natančno na dan pred nastopom zadnjega luninega krajca. Dolgo časa so mislili, da je ta odvisnost palola od lune pojav, ki je v živalskem svetu edinstven. Toda v zadnjih letih je seznam živali, ki »žive po luni«, znatno narasel in še narašča vsako leto bolj. Luna ima veliko vlogo posebno v življenju morskih živali. Tako je neka školika, ki leže svoja jajca vedno o ščipu. Podobno je z nekimi polži, kjer se da takšen termin napovedati pogostoma celo na uro natančno.

Znanost je zasledovala zlasti vedenje morskih črvov, ki so sorodni palolu. Presenetljivi izid tega raziskavanja je bil ta, da se pojavlja pretežna večina teh črvov točno po luninem času na površini morja in spet izgine. Pri različnih vrstah pa je ta navada seveda različna. Nekatere vrste se pojavijo le o polni luni, druge rojijo o mlaju, spet druge dajejo prednost prvemu zadnjemu krajcu. Pri tem je brez pomena, da-li je nebo jasno ali preoreženo z oblaki.

Biološkega pomena tega nenavadnega dejstva ni težko uganiti. Narava dokazuje tu spet svoje čudovite »organizatorične« sposobnosti. Odprto

morje je veliko in široko. Če bi črvi ne izplavali vsi ob določenem času, temveč vsak zase, kadar bi se mu zljubilo, tedaj bi se med itak kratko dobo rojenja vse prepogosto dogajalo, da bi se spola ne srečala. Obstoj vse vrste bi bil ogrožen. Tako pa se rojitev pod vplivom lune dogaja samo ob določenih nočeh in v tem kratkem času napolnjuje neskončno število živali, ki se dvigajo z dna, višje plasti morja.

To je torej jasno. Tem bolj zagotnetno pa je vprašanje, kako »opazijo« živali, da je njih čas prišel. Človek bi spočetka mislil, da vpliva pač svetloba meseca sama na živali. Toda ta teorija ne drži, kajti kakor rečeno, rojijo tudi o mlaju, pa jim je vse eno, ali sije luna na jasnem nebu ali pa se skriva za črnimi oblaki. Razen tega pa rojijo živali tudi v akvarijih in v prostorih, kamor ne pride niti malenkost mesečine. Tudi druga teorija, da sta ob polni luni in o mlaju plima in oseka bolj izraziti, pa da močnejši tok odtrga živali enostavno od dna, nima nobene vrednosti, kajti v akvarijih ni vendar nobene plime in oseke. Tretja domneva, po kateri naj bi učinkovala zračna elektrika, ki se menjava z luninimi menami, nima še nobenega dokaza. Znanost ve do danes le to, da ima mesec v resnici velik vpliv na velikansko število organizmov. Toda sil, ki pri tem učinkujejo, ne pozna niti najmanj.

Po dr. W. Langeu —kk.

LIPOVO CVETJE

Od vseh zdravilnih čajev se na Francoškem najbolj cenijo lipovi. Ta država potroši na leto 400 tisoč kg lipovega cvetja. Doma ga nabere 150 do 180 tisoč kg, ostalo množino uvažajo: iz Rusije 220.000, iz Italije pa 250.000 kg. Nekatere občine so pričele saditi lipe ob potih in cestah, tako so si zagotovile dohodek 8 do 10 tisoč frankov na leto.

K U T N Á H O R A

MESTO ČEŠKE GOTIKE

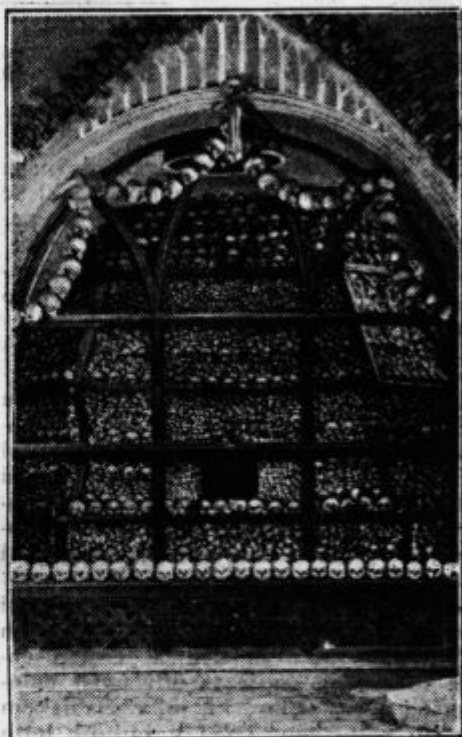
B. BORKO

N A D A L J E V A N J E

Najpomembnejši, pravi poznogot-ski spomenik v Kutni Hori je mogočna cerkev sv. Barbare, ki pravi o nji umetnostni zgodovinar Zd. Wirth, da niti sama Praga ne znore nič enakovrednega na področju cerkvenega stavbarstva. Devico Barbaro, ki slove po krščanskem svetu kot posebna priprošnjica rudarjev, je Kutná Hora počastila tako kakor morda nikjer na svetu. Cerkev ogromnih dimenzij so, prav kakor praško katedralo sv. Vida, gradili stoletja in zapustili na njeni mogočni gotski osnovi sledove stilnih sprememb, ki — kakor vsak umetnostni stil — odražajo duha dobe. Tako je nastala iz te cerkve, ki bi bila vredna podrobnega umetnostno - zgodovinskega opisa, čudovita in morda celo malce čudna arhitektonska mojstrovina, prav za prav veliki torzo genialnega načrta. Za njim stojita imeni Matyáša Rejska, graditelja praške »Prašné brane« in Benedikta Pistora, dvehi čeških srednjeveških arhitektov, ki sta dala svojim stavbam personalno obeležje in tako malce oddaljila češko gotiko od njenih klasičnih vzorov v Franciji in Nemčiji.

Ogromna, mogočna, spominjalača na slavne gotske katedrale v Franciji, stoji cerkev sv. Barbare na enem izmed robov hriba, ki se po njem razprostira Kutná Hora. Podprta z visokim opornim zidom, polna neke častitljive patine, vstaja pred nami kakor okamenela simfonija, kakor privid davne lepote. Še zanimivejše od njenih arhitektonskih oblik so skulpture in slike v notranjosti cerkve. Med njimi so podobe, ki imajo visoko kulturno zgodovinsko vrednost, ker prikazujejo v okviru svetniških prizorov srednjeveško življenje v tem češkem mestu: rudarsko delo, pompozne procesije, oehovske prireditve. Med plastiko je kot posebnost te cerkve velika podoba rudarja, edini nesvetniški kip v božjem hramu; ta podoba učinkuje s svojo grobo človeškostjo kakor posebno brezličnega in brezimenega ljudstva, ki je s svojim trdim delom ustvarjalo vse to bogastvo in čigar kosti so že zdavnaj strohnele v domači prsti.

Cerkev sv. Barbare ni samo največja znamenitost Kutne Hore, marveč sodi

SEDLÉČ, piramida človeških kosti

tudi med najpomembnejše arhitektonske znamenitosti Češkoslovaške. Toda v mestu češke gotike ni osamljena; kamorkoli se obrneš po Kutni Hori, povsod vidiš sledove lepše, slavniješe preteklosti. Tak je n. pr. vlašský dvůr (italijanski dvorec), ki je dobil ime po florentinskih mojstrih češke kraljevske kovnice; le-ta je stala točno na tem mestu, a ob nji je bil sedež čeških kraljev, ki so semkaj večkrat sklicali zbor svojih velmož. V teh prostorih je bil l. 1471. izvoljen za naslednika Jiříju Poděbradskemu Vladislav Jagelonski, Kovnica je ostala vse do l. 1783; dobrih štirideset let poprej je tu bival nekaj časa Friderik Pruski, za njim pa Karel Lotariński. V začetku 19. stoletja so iz dvorca naredili tovarno, pozneje pa prostore za urade; kajpak, od stare Vladislavove palače je v teku stoletij ostalo bone malo, in današnji kutnohorskí magistrat, ki je prevzel dediščino »laškega dvorca«, ima

svoje urade v prenovljenih prostorih, ki imajo z dobo kralja Vladislava skupne samo zidove in še teh ne vseh.

Potlej imaš v Kutni Hori znamenito cerkev sv. Jakoba s častljivo hišo, v kateri je bila ob koncu 16. stoletja šola, sedaj pa v nji domuje arhidekan; daje že omenjeni jezuitski kolegij in ob njem zapovrstjo 13 velikih kipov, ki jih je izklesal jezuit Bangut. V samem mestu je cela vrsta zanimivih starinskih hiš in kipov, toda kdo bi jih tu našteval? Vse to tvori tisti svojski značaj mesta, ki nas na sprehodih po njegovih ulicah toliko napolnjuje z občutjem starodavnosti in ki uvršča Kutno Horo med češkoslovaške znamenitosti. Posebno zanimiv je krajevni muzej, ki varuje stotero večjih in manjših predmetov iz dobe rudarskega procvita v tem kraju; kdor pride v Kutno Horo, naj mu posveti več časa, kakor smo mu mogli mi, ki smo bili morali bolj ubogati popotni načrt, kakor pa željo, da si zbrano in mirno ogledujemo obilne sledove davnih stoletij. Nismo kajpak pozabili obiskati starega sodnega poslopja, v katerem je porota oprostila češkega publicista in buditelja Karla Havlička Borovskega.

Po kratkem odmoru in kosilu v kutnohorski hotelski restavraciji smo zopet sedli v avto in se odpeljali na obod Kutne Hore, v stari Sedlec, kjer so se že v enajstem stoletju pokorili za grešni svet cistercijski menihi. Star samostan je dandanes tovarna, velika cerkev pa še vedno božja pot. Toda ne samostan ne cerkev nista tista svetovna znamenitost, ki smo o nji namignili v začetku teh potopisnih bežek. Ta senzacionalna posebnost leži streljaj dalje: je to cerkev Vseh svetih (druza tega imena v krogu Kutne Hore), na zupaj docela nezanemljiva stavba, ki jo po starem okusu obdaja pokopališče. Toda na zmotraj — strmite!

Stopiš v cerkev, potem ko si preprosti ženic ob vhodu plačal vstopnino (nobene znamenitosti se ne kažejo brez vstopnine). Na mah zareže stotine, tisoče votlih človeških loban, kamor pogledaš, same človeške kosti. Zložene so v visoke piramide, tvorijo geometrične like, vise s stropa v obliki lestence, uporabljene so za grb za stebre na oltarjih. Tisoče loban, manjših in velikih, okroglih in podolgovatih, celih in odkrahanih, zobatih in brez zobih. Leže na podstavkih in oltarjih; lahko bi katero vzel v

roko in v mislih ponovil Hamietov monolog nad Jorickovo lobanjo; kdo ve, nemara je bil njej nekdanji lastnik prav tak šaljivec kakor Jorick: »Kje so zdaj tvoje zabavljice, tvoji poskoki, tvoje pesmi, pobijski tvojeg, humora...«

Težko, da še vidiš kje toliko loban in kosti na enem mestu. Toda prav zaradi tega, ker tiste votle oči, ki so nekoč nosile celo človeško usodo in ustvarjale toliko nenapisanih romanov, žaliger in komedij, kolikor jih doživlja slehern povprečen človek, z vseh strani strme nate, ne čutiš groze. Še malo, in ostanki zdavnaj mrtvih ljudi bi ti v tej množici postali ravnodušni kakor skladovi kamenja. Čudiš se samo groteskni miselnosti menih, ki je v tipično baročnem občutju življenja izkopal te lobanje iz dobre okoliške prsti in tvoril iz njih te piramide, lestence in znake. Ena sama človeška lobanja, ki leži na katafalku, medtem ko duhoven poje v gluho večnost »De morte aeterna, libera me Domine« (Večne smrti reši me, o Gospod) ti zareže globlje v srce občutje minljivosti in ničevnosti, kakor tisoči tehle votlih loban in kosti. Toda pogled na skladeve loban je za mnogim ljudem največja senzacija, ki je prišla na glas celo v tužini. Pustimo jim to otožno veselje!

Ravnodušno, brez strahu, da bo nekoč zemlja izpraznila tudi tvojo lobanjo, nadaljuješ pot. Kako krasna so zelena polja, kako vabljivi daljni gozdovi! Drčimo skozi vas Malinsko: ali poznaš te malinski hren? vpraša nekdo v vozu. In praška šunka z malinskim hrenom? Kje so ljudje božji, tiste lobanje v kripti cerkve Vseh svetih? Zada: za nami izginja silhueta kutnogorske svete Barbare. Na poti v Hradec Králové, tja, kjer je bila pred sedemdesetimi leti bitka med Avstrijo in Prusi (spomnil sem se opisa rajkega Šukleta v njegovih »Spominih«) se ustavimo v Kačini, krajnem gradu v slogu empira, ki vstaja kakor v pravljici nad okoliške travnike in gozdove. Obdan je s parkom, čigar trate in drevoredi vzbujajo željo, da bi se človek viegel in čital klasične knjige. Prav nje in nobenih drugih. Tu je vse simetrija in ubranost. In vsenaokrog čudovit mir.

Tisto, kar je bilo po tej postaji, pa ne sodi več v zapiske o Kutni Hori. Kajti njena starinska lepota je že ostala daleč za našim drvečim avtom.

V A Š K A L E G E N D A

ZMAGO ŠVAJGER

Tema je že padala na mrak, kakor pravijo pri nas, ko sva se vračala s starim škrtom. Sprva sva oba molče uživala slaček opoj vinskega mošta. Šele pri Jakupovi gorici se je starec malo ustavil in zakašljel. Gorica je Škrtu razvezala jezik.

— Vidite gospod, tu so imeli Jakupi najlepšo gorico Velikega vrha, je začel počasi.

— Res? se začudim. V mislih sem bili daleč od Jakupa, starega gostača v Fildrehovi koči.

Korakala sva dalje mimo vrhov goric. Ko sva zavila že v vas, je Škrt spet spregovoril:

— Če bi ne bili Jakupi izdali svoje gorice, bi še danes bila njihova. Verjameste gospod?

— Š čim so jo izdali?

— Z vinom, s krčmarskim vinom. Če bi pili Jakupi samo svoje vino, bi jo še zdaj imeli v svojih rokah. Krčmarsko vino spravi kmeta na boben, domači pridelek mu pa samo poživi kri.

Utihihi je.

Na naši »purgii« sva se imela ločiti. Ko sem mu pomolil roko, da mu voščim lahko noč, me je starec z močjo zagrabil zanj. Stala sva tik vojnega spomenika. Skoraj proseč je spregovoril:

— Gospod, sediva malo za naš kamen pod lipo.

— Sediva. Meni se ne mudi.

— Gospod, tudi meni se ne mudi več tako kot nekdanj, ko me je še čakala doma moja rajna, Bog ji daj dobro, z dečo.

Spet je utihnil. V meni se je jela kuhati tiha radovednost: zakaj me je povabil starec, da tu sedeva, ko je pa že noč? Molče sem topo zijal na pozlačene črke vojnega spomenika. Nad nama je šumela stara lipo.

— Zdi se mi gospod, da oba gledava na ta nesrečna imena, je dejal starec z otonim glasom.

— Uganili ste Škrt. Tudi jaz jih gledam.

— Samo gospod, če jih gledam jaz... Nekje mu je zastala beseda.

Postajalo mi je nerodno. V lepo jesensko noč se je jela širiti tuga človeka, ljudstva...

— Škrt! Še nekaj našinih korakov,

ZMAGO ŠVAJGER

pa sva v krčmi. Pojdiva! Utopila si bova tam bol.

— V krčmo? je skoraj zatulil. S tega svetega kraja, bi naj šel na pregrešno krčmarska tla? Ne, gospod!

— Saj se tudi v krčmi lahko Bog moli.

— Toda tisti kmet, ki v krčmi večkrat moli, je slab gospodar.

— Škrt, jezni ste. Tiše morava govoriti.

— Nič nisem jezen. Žalosti me samo. Tega mi pa nihče ne more braniti na tem svetu.

— Razumem vas Škrt, ker se imava rada. Samo, pomirite se. V noči se najdalje čuje.

— Ne bojim se skritega ušesa. Vsa fara lahko posluša starega Škrta.

— Škrt, ali je torej res, kar pravi ljudski glas o tem kamnu? Je to močje?

— Ne vem, kaj so vam vse o tem nesrečnem kamnu pravili. Vsega pa vam le niso povedali.

— Zakaj ne?

— Zato, ker vam še ne zaupajo in ker sami tudi vsega ne vedo.

— Ne zaupajo mi, pravite? Zakaj bi mi ne zaupali, saj sem z vsemi enako dober?

— Dobri ste gospod. Bog vam bodi plačnik. Toda pili še niste z vsemi v vrhu. Kletni ključ, ti je ključ do srca.

Tako je pri nas. Ne zamerite mi, gospod, tega.

Lz starca je govorilo ljudsivo. Nekje globoko v notranjosti, tam, kjer odpo-vejo vsi izgovori, me je bilo sram, da spadam med tiste, katerim naš kmet ne zaupa, dokler se z njimi ne opiješ in... Nlevrednost naše prosvetljenosti se mi je razgalila v vsej plehkosti. Hotel sem vstati in oditi.

Starec je menda slutil, da mi nekaj ni všeč. Skoraj očetovsko me je prijel za ramo:

— Gospod, prvič sediva nocoj pri tem

kamnu. Mogoče tudi zadnjič. Star sem že.

Skušal sem ga potolažiti. Nejevoljno je potegnil z rame svojo roko in zamahnil z njo pred se. V tiho vaško noč so močno izzvenele starčeve besede:

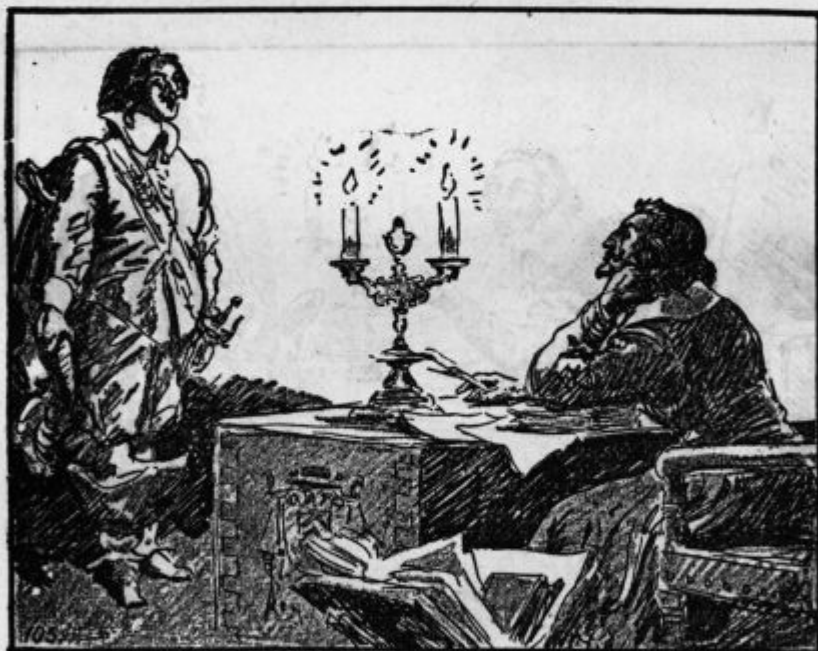
— Resnico bi vam rad povedal, gospod. Resnico o tem kamnu, ki je edini spomenik mojemu, v vojni padlemu sinu. Gotovo ste že videli na njem pisano: Blaž Škrt.

Z glasom kot bi odgovarjal na sedmini sem mu pri-rdil.

— Ne morem vam dopovedati, kako težko mi je zanj. V vaših letih je bil,

TRIJE MUŠKETIRJI

ALEXANDER DUMAS ST. • ILUSTRIRAL NÖRRETRANDERS • PONATIS NI DOVOLJEN

OB OSMI URI

Točno ob osmih zvečer je stal d'Artagnan v knjižnici pred delovno mizo obloženo s spisi. Za mizo je sedel neki mož in pisal. Zdajci se je vzravnal — bil je kardinal. Resnično, kardinal Richelieu je imel globok pogled.

»Vi ste d'Artagnan?«

»Da. Sin onega d'Artagnana, ki se je pod očetom Njegovega Veličanstva velikega kralja Henrika udeležil verskih vojn.«

»Lepo. Zapustili ste pred dobrima dvema letoma svoj rodni kraj, da poiščete tu v prestolnici srečo.«

»Da, eminenca.«

»Imeli ste s seboj priporočilno pismo na gospoda de Trevillea, kaj ne?«

»Da, toda med nesrečno zgodbo do-li v Meungu...«

ko so ga odgnali orožniki z domačije.

Spet je utihnil. Glavo je okrenil proti dolini. Mogoče je hotel pred mano skriti solze. Mogoče? Lahko pa, da je obrnjen od mene, prekel z ustnicami vse one, ki so krivi njegove samote na starost.

Z glasnim vzdihom sva presekala tišino.

— Škrt, čujete?

Ni se hotel okreniti.

— Škrt, vstaniva! Jutri mi boste vse povedali, nocoj greva domov. Poglejte! Lunin srp že žari nad Vresničino. Pojdiva!

Neverjetno živo je skočil na noge ter dejal:

— Gospod, še nocoj vam bom povedal. Nocoj je večer, ko bo stari Škrt govoril, me je zvlekel pred sam spomenik.

— Poglejte si! mi je skoraj zarenčal v uho. Poglejte, ali je to prav, da je ta plošča, ki jo lahko vidi vsakdo, kdor pride v naše Gabrovec, tako razbita?

— Kaj bi radi s tem povedali, Škrt?

— Nič. Samo vprašam vas, ki ste gotovo še bili kje po svetu, ali ste že videli takšen razbit kamen v spomin mrtvih s fronte?

KARDINAL VE VSE

— se je pismo izgubilo,« je nadaljeval kardinal. »Vse to mi je znano. Gospod de Treville, ki dobro pozna ljudi, vam je navzlic temu preskrbel mesto v stotnji svojega svaka, gospoda stotnika des Essarta ter vam je dal upanje, da boste kdaj pozneje sprejeti med mušketirje.«

»Vaša eminenca je izvrstno poučena,« je menil d'Artagnan.

»Od tedaj ste mnogo doživeli. Tako

ste bili некоč za karmeličanskim samostanom, kamor niste šli posebno radi. Potem ste s svojimi prijatelji potovali v Forges. Vašim prijateljem se je zadeva nekoliko ponesrečila, vam se je pa posrečilo priti naprej. Da vam povem odkrito: Imeli ste opravke na Angleškem!«

»Eminenca!« je zaklical d'Artagnan, »vi veste...«

»Da, tudi to vem.«

Plašno se je ozrl okoli, čeprav je bilo vse tiho. Srce mi je jelo na drobno utripati. Vedel sem, stari me zato vprašuje, da bi mi potem sam odgovarjal.

— Nikjer še ga nisem videl.

Stari se je kar ujel za moje besede:

— Seveda ga niste videli nikjer. Pa ga tudi ne boste. Gabrovški kamen je samo eden na svetu.

— Zakaj pa te plošče na spomeniku ne popravite?

Kar zaplesal je na eni nogi, tako sem ga s temi besedami begnil v živo.

— Popravite ga, če vam dovolijo. Mi

Gabrovčani ga ne smemo. Kamen ni naš. Naša so samo pozlačena imena.

Najprej z jezo izgovorjene besede so mu počasi prešle skoraj v jok. Smilil se mi je starček.

V srce se mi je vsulo sto vprašanj brez sto odgovorov.

Previdno sem se obrnil k starcu.

— Škrt, kdo vam brani, da ne popravite te plošče?

— Kdo nam brani? Gospod župnik so nam zabranili vsem za vedno, čeprav so že rajni, Bog se usmili njihove duše. Tudi meni, ki nisem nikdar krive znil

PONUDBA

»Po svoji vrnitvi ste bili v avdienci pri neki zelo visoki dami. Zelo me veseli, da imate še vedno darilo, ki vam ga je dala ob tej priliki.«

D'Artagnan je skril roko s kraljičnim demantnim prstanom šele zdaj, ko je bilo prepozno.

»Niste storili dobro, ko se niste odzvali mojemu povabilu dan kasneje.«

»Menil sem, da sem prišel v nemilost vaše eminence.«

»Nikoli se ne jezim na ljudi, ki izvršijo povelja svojih predstojnikov s previdnostjo in hrabrostjo. Toda sedite! Vi ste cel plemič in ni treba, da stojite, če govorim z vami. Zelo spoštujem ljudi, ki imajo glavo in srce. Kaj porečete k službi praporščaka v moji gardi?«

čez gospoda. Ta sramota me peče.

— Pa zakaj ravno vas, škrt?

— Saj ne peče samo mene. Več nas je takih v fari. Samo vam ne povedo vsi tega.

Spet me je nekaj zbadlo. Starec mi je dal čutiti, da leži med mano in vasjo skrivnost fare.

Da bi se nekako sam pred seboj opravičil, sem zinil nevoljno:

— Z nikomur še nisem o tem govoril.

Starec me ni poslušal, kakor da sploh nisem spregovoril besede, je nadaljeval:

— Gospod, da me boste razumeli, vam bom vse od početka povedal.

— Le povejte, škrt. Samo s ceste

stopiva. Tu bi naju kdo opazil in naju prišel poslušat.

Starec se je okrenil proti hišam. Došla mirno je predlagal, da greva sedet pod lipo, kjer bova nemotena.

Sprejel sem predlog. Starec je sedel prvi.

— Ali sva zdaj varna pred ušesi? je začel.

— Sva. Le govorite!

— Poslušajte me torej. Po pravici bom govoril. Vsake laži me je sram kot rubeža pri hiši.

Prišel je. Tiha vaška noč nama je bila edina priča.

D A L J E

SVARILO

»Eminenca, vaša dobrohotnost je velika, toda če dovolite, da se svobodno izrazim...«

»Dobro, govorite!«

»Samo to rečem, da služijo vsi moji prijatelji pri mušketirjih in v kraljevi gardi, vsi moji nasprotniki pa po volji usode v gardi vaše eminence. Na obeh straneh bi me obsojali, če sprejemem ponudbo vaše eminence.«

»Vi odklanjate prav jasno mojo ponudbo,« je rekel kardinal malo nejevoljen, toda z naglasom, ki je razodeval neko spoštovanje. »No, zaradi mene lahko plavate še naprej v svojem sovražstvu in v svojih simpatijah. Toda nikar ne pozabite: če bi se vam v bodoče zgodilo kaj, pomislite, da sem vam ponudil roko in da sem storil vse v vašo korist.«

JE BIL PITEJ NA TULI? IZ LITERARNEGA SVETA

Gotovo ne, se strinjata Polibij in Straton. Gotovo je bil tudi Gaston Broche v doktorski disertaciji v »Pythéas le Maessaliote« (Pariz, 1936). Ta raziskovalec, zemljepisec, zvezdoznanec, fizik, matematik in kozmograf, doma iz Masalije (Marseille), je dal prva poročila o severni Evropi, o Britaniji, Germaniji in Gotih. Okoli leta 332 pr. Kr. je odplul iz rodnega mesta, da bi pregledal zapadno in severno obrežje Evrope.

Dospel je do točke, ležale med ustjem Labe in Finskim zalivom, iščoč vodnega pota do Kaspijskega ali Crnega morja.

Pitej iz Marseja je malo znan. Antični pisar ga največ omenjajo, da ga morejo kritizirati. To stališče jim je omogočilo, da so sebe proslavili z njegovimi odkritji. Eden njih, Polibij, meni, da Pitej ni opravil rečene plovbe, češ, da je bil ubožen. Lahko krila domnava o družinskih razmerah na šega junaka vemo bore malo. Čudno ti bilo, da je Masalija — tedaj nezavisna grška kolonija — dala svoje pokroviteljstvo nemanu in nikogoviču. Ali more biti neznan mož, ki je določil geografsko širino svojega kraja ter opazil v Atlantiku plj. in osek pa takoj zaslutil, da mora biti ta pojav v zvezi z Mesečem? Ako Polibij, ki je obiskal Masalijo s Scipionem Afričanom, ni tam nič izvedel o Piteju, se ga pa domačini po 200 letih pozabili. Koliko Francozov bi ti moglo reči, kdo je bil Lozier-Bouvet. In vendar je po tem pomorščaku krščena zemlja v avstralskem Oceanu. Tako je vendar nad vse verjetno, da je predkristovski Marsejec dosegel Thulé, t. j. Island, na trieri, dolgi 50 m in široki 6 m, s posadko 150 ali 200 ljudi. Potegnili je celo do 68 stopinj severne širine... Leta 1860. so mu postavili spomenik, a l. 1900 krestili po njem neko ulico v Marseju. A. D.

PRAZGODOVINSKE TKALNICE

Jezero Meare — grofija Gloucester — vsebuje sledove stavb na kolen, edinih v Angliji. Vsako leto izkopljejo kako novo posebnost te keltske naselbine iz bronaste dobe. Lansko jesen so izgrebli ostanke lesenega bivališča, čigar četverkotna osnova je bila iz hrastovih brun vodoravno razvrščenih, ki so bila na oglih v izdolbinah pritrjena na navpične stebre. Ta hiša, močno različna od drugih, ki so okrogle, meri skoraj 4 m na strani. Vse na okoli so naleteli na sledove drugih lesenih poslopij. Po tleh teh koč so se med drugim dobili glavnički ali grebeni za građašanje volne, vitli ali cevke, koščene igle in 24 vreten za prejo. Sprito tega se vsiljuje mnenje, da so bile tukaj tkalnice in ne bivalnice. Razen tega so spravili na dan železno bodalo z brončnimi ovoji, 10 kroglic iz ovratnice, tri ostroge za bojne peteline in drobce uže: Med lončeno je navesti žaro na eni nogi, okrašen z vrezanimi črtami, in dva črna glinasta lonca iz 2. latenske dobe.

WILLIAM GODWIN

(1756 — 1836)

Ta angleški pisec, prvotno pridigar, se je oprijel založništva; izdal je zlasti mladinske spise, ki jih je večidel sam pisal pod imenom Ed. Baldwin. Med prvimi deli se omenja »Razprava o politični pravici.« Zaprtil je obilo romanov, n. pr. »Doživljaji Caleba Williamsa.« Znana so dalje zgodovinska dela kot »Življenjepis in doba G. Chaucera.« Boril se je s peresom tudi proti Malthusovi teoriji. Njegova žena Mary Wollstonecraft (umrla 1797) je bila prva pobornica za ženske pravice v Angliji. A. D.

LAMARTINOV »JOCELYN — STO LET STAR

Nedavno so na javni dražbi v Parizu prodali vezan rokopis, napisan pred sto leti. V tem idilskem, selškem epu je naš prijatelj Lamartine dosegel višek pesniške obrazovnosti. Avtor je smatral ta »dnevnik najden pri vaškem župniku« za svoje življenjsko delo: v njem je združil celo vrsto ganljivih spominov iz mladosti. Kritiki J. Lemaitre je sodil: »Ta epopeja požrtvovalnosti je edina velika moderna pesnitev, kar jih imamo.« Uspeh knjige je bil svoje dni velikanski. Danes pa se ljudstvo ne zmeni menda več kdovekaj za stoletnico »Jocelyna«. Morda bi ljudje bolj segali po njem, ako bi vedeli, da je med prepovedanim štivom, na cerkvenem indeksu.

A. D.

E. Ackerman: VEVERICE

SLOVENSKI SLOVSTVENI ZEMLJEVID

(NEKAJ SPLOŠNIH BESED)

STANKO BUNC

Pod rastočim vplivom lingvistične geografije, ki se je v zadnjih desetletjih mogočno uisidrala v evropsko jezikoslovje, še prav posebnó v dialektologijo, in o kateri te morejo poučiti številna dela (n. pr. Alb. Dauzat *La géographie linguistique*, Paris 1922; Ern. Tappolet *Über die Bedeutung der Sprachgeographie*, Halle 1905; Ern. Gamillscheg, *Die Sprachgeographie*, Leipzig 1928 in dr.), se v naših časih z vneto goji posebno v zapadni Evropi močno priljubljena znanstvena panoga — literarna geografija.

Nastala je ob združitvi slovstvene zgodovine z zemljepisom, ko nastane vprašanje odnosa slovalva do zemlje, ali z drugimi besedami povedano: opravlja imamo s problemom prostorninskega razširjenja slovstvenih dejstev. Njihovo razmestitev na karti zovemo slovstveni zemljevid ali literarni atlant. Za tehnični vzorec so mu bili razni lingvistični atlanti Nemčije, Francije, Romunije, Katalonije, Švice in Italije ter Poljske in Beloruske. Nekaj sličnega imamo Slovenci samo v Tesničrovem jezikovnem atlantu za študij dvojine v slovenščini.

Moderna znanost hoče opisati vse, kar je na zemlji, v njej in nad njo, torej vse, kar je storila narava in kar je ustvaril človek. Zato obsega sodobni zemljepisni atlant poleg topografske in politične karte še dolgo vrsto drugih: n. pr. karto gostote prebivalstva, človeških ras, veroizpovedanj, razširjenja jezikov, železniških zvez, avtomobilskih prog, industrijskih centrov, kakovosti tal, rudniških ležišč, živalskih in rastlinskih vrst itd. V to serijo se bosta morali skoraj sprejeti še lingvistična in literarna karta.

Tehnično je literarna karta izdelana takole: Za teren se vzame vse slovensko narodno ozemlje, na njem tvorijo orientacijske točke samo glavne reke in najvažnejša mesta, upošteva se določeno število pisateljev in pesnikov, ob pisateljev rojstni kraj se napiše avtorjevo ime, legenda na robu pove naziv pisčevega rojstnega kraja (Gillieronov način označevanja krajev s številkami je za literarne atlante iz več ozirov neprikladen!), razne velikosti črk označujejo pomen pisateljev, vrisana država meja kaže narodnokulturno rano.

Literarni atlant danega naroda obsega vrsto kart posrednik: karto klasikov, romantikov, realistov, modernistov, sodobnikov, dalje posebej, pesnikov, pisateljev, znanstvenikov, politikov, advokatov, jezikoslovcev, duhovnikov itd. Toda literarna karta se ne omejuje samo na ugotavljanje geografske razmestitve danih dejstev, ampak eklepa iz teh nahajališč na postanek in

življenje slovstvenih pojavov. Najgovornejša je pač karta realistov in jezikoslovcev, ki so najbolj zrasli s svojo zemljo in se zato v njihovem delu najbolj kaže rodna zemlja, njen človek in govorica.

Literarni atlant ima svojvrsten pomen: je krasen nazoren pripomoček pri učenju slovstvene zgodovine, v šoli, olajšuje zapomnitev rojstnih krajev naših kulturnih delavcev, kaže njih navezanost na zemljo, omogoča umevanje duševnih del, razvedra kulturno stanje in umsko plodovitost pokrajine, širi znanje domovinoznanstva in utrjuje ljubezen do domovine.

Literarne karte so v veliki Evropi že davno znane, pri nas pa so še skoraj nepoznane. Danes prinašamo eno tako poskušeno karto. Prvo pobudo za to delo je dal pri nas menda univ. prof. dr. Ivan Prijatelj v slovanskem seminarju ob priliki priprav za literarnopoučni izlet slavistov v dolino gradov. Bilo je to pomladi l. 1929. Kolikor se spominjam, se ni tega dela lotil noben od danjši slušatelj. Ob šestdesetletnici pa poklanja prof. Prijatelj realizacijo njegove zamisli učenci njegovih slušateljev. To najbrž prvo podobno delo o naši zemlji, ki ga danes izročam javnosti, je najbolj uspeli izdelek mojih četrtošolcev. Izdelal ga je po navodilih mali maturant Hladnik Milivoj s l. drž. real. gimnazije v Ljubljani. Upošteval je samo tiste pisatelje, ki jih pozna kratek pregled slovenskega slovalva v Slovenski citanki za IV. razred srednjih šol.

Literarno geografska metoda s svojim delom na slovalvenem zemljevidu ne pomeni v literarno-zgodovinskem raziskavanju nobene revolucije, onarnega pokreta, ampak znači samo pomemben napredovalec korak v razvoju, le pogloblja in dopolnjuje ono smer proučevanja, ki je že pred njo eksistirala. Je to socio-otko-biografska smer, ki je nastala v dobi največjega razcvita pozitivizma in prirodoslovnih ter družabnih ved. Znanstveno jo je utemeljil Hippolyte Taine v znani miljejski teoriji. Literarni zgodovinar na razlaga in osvetljuje dela iz strukture njih tvorca. Zato ta metoda ni abstraktna, ampak življenjska, realistična in nedogmatična. Iz knjige nas vodi v življenje, najprej v umetnikovo, posredno pa v obče družabno, v katerem je umetnik zrasel, se razvijal in ustvarjal kot njegov izpovedovalec. Umetnikovo delo in njegov tvorec sta produkt treh faktorjev: plemena, okolja in dobe. Literarni atlant bazira zlasti na drugem faktorju, ki obsega fizikalne, ne činitelje (pokrajino, klimo itd.) ter kulturne (politične, družabne, verske itd.). Tu je lokati osnovo našega zemljevida.

RASTLINA, KI NADOMEŠČA LEKARNO

Krasen je tisti letni čas, ko nas povsod na poljih in travnatih obdaja duh kamilic. Ta aromatični vonj nas sam po sebi spominja, kolikšne zdravilne sile tičijo v skromni cvetki. Če jo uporabljamo vnanje ali notranje, nam še dobro. Kdor potuje, bi moral v svojem kovčegu vedno imeti zavitek kamiličnega čaja, olajšal mu bo marsikakšno uro po poti.

Pred vsem so kamilice izvrsten pripomoček za prebavo. Če se hraniš na potovanju drugače, nego si doma navajen, ti pride želodec čisto v nered. Tedaj ne moreš storiti nič pametnejšega, nego da popiješ zjutraj skodelo kamiličnega čaja. Za čajno žličko cvetnih glavčic opariš z vrelo vodo, sladkorja in citronovega soka dodaš zavoljo okusa. Kamilični čaj moraš piti prav vroč, če naj bo učinkovit.

Za plavalase ljudi so kamilice dober pripomoček, da si ohranijo barvo svojih las. Ko si si lase umil, jih oplakneš še s kamiličnem čajem. Ta čaj si napraviš na ta način, da opariš za majhno pest kamilčnih cvetov, z vrelo vodo, pred uporabo pustiš, da se ohladi. Če dodaš še sok cele citrone, je učinek še boljši. S tem čajem pa si smeš lase oplakniti šele tedaj, ko ni več nobenega mila v laseh.

Utrujenim ljudem še dobro kopel, pri kateri uporabljaš za pest kamilčnih cvetov, isto toliko posušenih sivčevih cvetov in verben v vrečici namesto umivalne gobe. To človeka čudovito osveži. Sploh je dobro, da si za nego kože omisliš takšne »gobe«, ki si jih napraviš na ta način, da pasiraš skozi sito posušenega sivca in kamilic v vrečico iz tula in dodaš prahu iz cvetlic za veliko žlico drobne ovsene moke. Takšne gobe uporabljaš pri umivanju in ti kožo olepšajo na nenavaden način.

Topli kamilični obkladki so nad vse priporočljivi za vsa mogoča vnetja, otekline in podobno. Pri močnih zobnih oteklinah je malo učinkovitejših stvari, nego če si usta oplakuješ z vročim kamiličnim čajem. Ta pa mora biti tako vroč, da boleče mesto komaj še zdrži. Otekline po tem običajno kmalu splahne in bolečine razmrcma hitro minejo.

Pogostoma se je obnesel vroč kamilični čaj tudi pri katarjih v mehurjih. Ta čaj je izboren pripomoček za očiščenje sečnega mehurja in obisti. Čaj piješ v takšnih primerih na tešče.

Zoper hripavost in nahod pomaga vdihavanje vročih kamiličnih par. Kamilične cvete opariš z vrelo vodo in pokriješ lo-

KONRAD FELIXMÜLLER

DOMAČA NALOGA (lesorez)

nec z lijakom ter vdihavaš skozi nos paro, ki se dviga skozi vrat lijaka.

Pri bolečinah v ušesih pogostoma pomaga, če si v uho vbrizgaš nekoliko kapljic toplega kamiličnega čaja.

Posebno ugodno pa je redno umivanje ali kopanje oči z mlačno kamilično vodo. Takšne kopeli so za utrujene oči vedno priporočljive. Pri mnogih ljudeh, ki so obiskali gledališče ali kinematograf, se oči pordijo zaradi napornega gledanja. To zlo odstraniš najbolje s pogostim umivanjem z mlačno kamilično ali slano vodo.

Tako zvane prave kamilice dobimo povsod. Na vsak način je vredno, da si njih cvetne glavice nabiramo in posušimo na soncu. Te zaloge hraniš v platnenih vrečkah, da ti bodo na razpolago v zimskem času.

—av

ROKOHITR THURSTON

Howard Thurston doma v Columbusu (Ohio), naj bi bil postal duhovnik. A ko je s svojim 7. letom videl znamenitega iluzionista Aleksandra Houdinija, mu je šlo le čarovništvo po glavi. Pustivši bogoslovne nauke se je pridružil raznim potujočim komediantom in se izpopolnjeval v svoji stroki. Po 1. 1904 je njegov sloves neprestano raste. Križaril je po vsem svetu: iz Londona v Tokio, iz Perzije v Indijo. V tej deželi je ponudil 5.000 rupij tistemu, ki bi njega nekateri so ga smatrali za nadnaravno bitje, ki bo pomagalo Indiji otresti se britskega izesa.

L. 1907 je bil v Kodanju, obenem kot Edvard VII. car Nikolaj, grški kralj Jurij in danski Kristjan. Sklenil je po vsej sili pokazati monarhom svojo spretnost, ali nobena pozornica ni sprejela njegove ponudbe. V svojem obupu je naredil tale načrt: ko je odhajal ruski car in so ga ostali državni poglavarji spremljali na brod, je predrl policijski kordon in vrsto vojaštva, dvignil roke v znamenje, da nima orožja in hitel proti kraljevemu vozu, ki ga je voznik zdajci ustavil. Hipoma mu je priletel pikov kralj izmed prstov. Angleški vladar, ki je malo prej Thurstona videl v Londonu, ga je spoznal in se nasmehnil. Led je bil prebit. Rokohitre je sprožil še tri druge kralje na dan in jih pokazal suverenom na veliko začudenje redarstva in visokih dostojanstvenikov.

Ko je obiskal tabor Rdečekožcev v Skalnatih gorah, je zasejal tri zlatnike po 60 dolarjev v žepu velikega glavarja. Na žalost pa je poglavar hotel na vsak način obdržati teh 180 dolarjev in Thurston si je moral izmisliti novo zvijačo, da mu jih izvije. Vzel je indijanskemu načelniku, naj zavije zlatnike v kos platna in vse vkup položi pod zglavje, če hoče, da se mu bodo množili. Lahkoverni Rdečekožec je sprejel. Vsakdo je videl, kako je stari poglavar shranil denar pod blazino in obljubil, da se jih ne dotakne do drugega jutra. Toda drugo jutro

so bili v ruti le še trije arebrniki po dolarju. Medtem je bil čarodej že daleč!

Thurston je imel imenitne stroje in 30 pomočnikov, ki jih občinstvo nikoli ni videlo. Znal je narediti, da je n. pr. dekleta letelo nad gledalci, toda nihče ni mogel odkriti, kako je mogel to doseči. Kakor bi mignil, je znal spraviti občinstvu izpred oči vrsto jahajočih jezdecev in cel roj stranskih oseb. Thurston je bil pač najbolj učen čarovnik. Za vsak poskus se je po točnih znanstvenih pravilih pripravil po cele mesece. J. A.

ZA OTROČICE

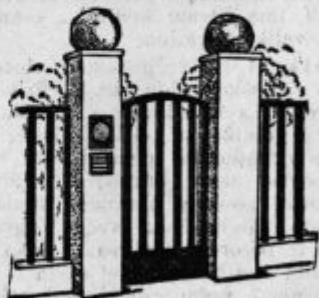
Anglija si beli lase, kako bi zaščitila deca. Minister zdravja je priredil resno anketo, po kateri se je pokazalo, da je treba najbolj nadzirati zdravje otrok med 3. in 5. letom. V tej dobi so malčki najčesteje sami sebi prepuščeni. Dokler so mlajši, se mamica pozorno ukvarja z njimi. Malo kasneje pa že hodijo v šolo in učitelj je odgovoren zanje. Anglija bo torej osnovala higienska središča in klinike, ki bodo imele nalogo, paziti na drobljance med 3. in 5. letom.

K.

PRAKTIČNE NOVOTE

Kdo tu?

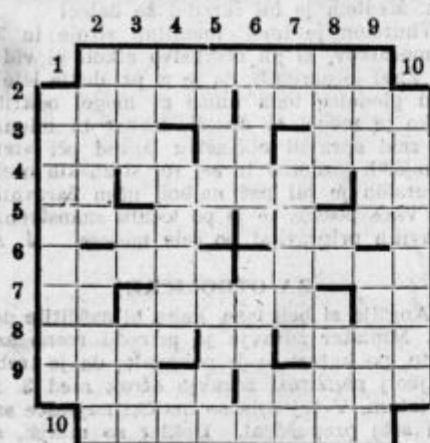
Električni nadomestek za vratarja? Ti prištedi izdatke za vratarja in mnogo nepotrebnega trkanja. S pritiskom na gumb ob durih se prijavijo posetniki, pa se z njimi lahko pogovarjaš, jih vprašaš za želje, daješ odredbe mlekarku ali mesarku i. t. d. Neprijetnih obiskovalcev se rešiš, ne da bi jih sploh videl. Zdravnik se s pomočjo te priprave lahko iz postelje pomeni s svo-

jimi nočnimi obiskovalci. Skrivnost tega mehaničnega vratarja je v izločiranem okrovju, ki ima vdelan mikrofoni in zvočnik. Ta okrov pritrdiš ob hišne ali vrtno duri. Z njim se dajo zvezati tudi vsa stanovanja v hiši. Najbolje ga je zvezati z napeljavo za hišni zvonec, po potrebi pa ga opreliš tudi s pripravo za odpiranje in zapiranje duri iz stanovanja. Celo za hiše, ki so do 450 m oddaljene od vrtnih dur, je ta mehanični vratar uporaben in baš za takšne hiše je tudi najbolj priporočljiv, ker prihrani največ pota. Novost se bo gotovo kmalu razširila v praksi.

K R I Ž A L J K A

Crassus

Vodoravno: 1. Latinsko ime za Špansko, 2. ptica piezalka — zadržka, 3. slov. pesnik s psevdonomim Okiški (1838-71), roj. na Okiču pri Boštanju (ne na Oniču pri Šoštanju, kakor trdi Enciklopedija SHS) — dan (romunsko, od lat. dies) — oboj, oplati, kovanje, kov, 4. noga (portugalsko, provansalsko, po ital. narečjih, od lat. pes) — cunjica, capica — niponska mera za dolžino — 3927 m, 5. latinsko moško ime, objavljeno v Zisuc v Travnarjevem spisu o Kugi, to pa v magičnem kvadratu — suha (latinsko), 6. žen. deležnik od »nesti« — ura, časovnik (arabsko iz arabščine), 7. medmet (n. pr. vrabčev glas) — ženski deležnik od »saditi« — smejal (francosko), 8. ščep, ščepica, drobir, treščica, ceper, 9. to (lat.) — pogosto ime nekdanjih danskih in švedskih kraljev, 9. ime čilemu konju — osma (grško), 10. veliki Korsičan.

Navpič: 1. največji izmed slovanskih ali celo jugoslovanskih živih lirikov, 2. grški pesnik, avtor Iliade — moško ime, 3. osnovna oblika za pticka »ptička« — to (nemško, v latinščini pomeni ista beseda »ješč«) pogost naziv krajev, 4. kratica za srednješolski pouk v naučnem ministrstvu — korporal, desetnik — večja pripovedna pesnitev, 5. pozorno, pazljivo — reka v severni Italiji (tožilnik), 6. del sveta — loščilo za kovine, 7. vzemi—deležnik k »okrastiti« — zemlja (grško), 8. znamenit rod v južni Ameriki — vzklík — delam (grško), 9. sozvočje — grški pevec, ki ga je delfin na hrbtu odnesel iz morja na korinško obrežje, 10. zrakoplovstvo.

Za pravilno rešitev razpisujemo nagrado v obliki slovenske knjige. Pravico do izžrebane nagrade, imajo samo naši naročniki.

Rešitev je treba poslati najkasneje do 13. t. m.

REŠITEV KRIŽALJKE
v št. 13.

S, Oto, kolo+čep (Koločep), alk, Obir, avla, Var, rar, Vebile, ara, mae, Rask, mens, Iso, Dalibor, Ala — Stol, olar, očka, kaba, pola, ovčar, irvas, vreme, Arbes, lbn, raid, anér, pila, sila.

Pravilno in v pravem času so rešili: Zitnik, Maribor; A. Habič, Bohinjska Bistrica; Josip Marenc, Nomenj in Franjo Novak, Metković (izžreban za nagrado).

Z A B I S T R E G L A V E

270

Kava v škatlah

V dveh okroglih pločevinastih škatlah iste oblike in istega premera je kava. Prva škatla je 12 cm visoka in tehta 2 kg, druga škatla je visoka 9,5 cm in tehta 1 kg. Koliko kave je v škatlah?

271

Steklenica

Steklenica s petrolejem tehta 1000 g. Ista steklenica s težim oljem tehta 1800 g. Koliko tehta prazna steklenica, če vzame, mo, da je olje dvakrat težje od petroleja?

272

Koliko je bila ura?

Koliko je ura? Je vprašal A. svojega prijatelja B., ko sta se srečala.

Ce vzameš $\frac{1}{2}$ časa, ki je pretekel od poldneva, je odgovoril B. in $\frac{1}{4}$ časa, ki še manjka do polnoči, dobiš natančni čas.

Koliko je izračunal A.?

Rešitev k št. 268

(Delavca)

Dohitel ga je v 10 minutah.

Rešitev k št. 269

(Kolesar)

Prevozil je 64 km v 8 urah.

Rešitev problema 179

1. Le3xd2.

Po zakonih, ki veljajo za problem, naj bo prva poteza »tihac, to se pravi, ne sme se dati šaha in tudi ne vzeti nobene figure. Temu umetnemu zakonu se odgovarja tudi le navidezno. Dejansko se mora pri tem problemu smatrati prva poteza kot tiha, kajti z njo odkrita grožnja. De5 mat se lahko parira s Ke7 oz. Ke7. Nato pa sledi 2. La5 oz. Lg5 mat. Izredno težaven problem.

Tretja varianta obstoji v Ld4, 2. Ld4 mat.

UREDNIK IVAN PODRZAJ — TELEFON št. 3126 — UREDNIŠTVO NACELNO
NE VRAČA ROKOPISOV — IZDAJA ZA KONZORCIJ ADOLF RIENIKAR —
TISKA NARODNA TISKARNA V LJUBLJANI, PREDSTAVNIK FRAN JEZERSKEK
Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knačjeva ulica 5 — Mesečna naročnina Din 4,—
po raznašalcih; dostavljena Din 5,—